

UIT DE REDACTIE

Beeldstormerij

Anne-Laure Van Bruaene

In deze rubriek schrijven redacteurs van het Tijdschrift voor Geschiedenis beurtelings over actuele thema's of gebeurtenissen in de historische wereld die hen bezighouden.

In 1566 verscheen in Antwerpen een *Corte verhalinghe vande beeldstormerye, geschiet binnen dese Nederlanden*. Het drukje van slechts enkele bladzijden noemt de voornaamste steden op waar in de voorafgaande maanden op grote schaal katholieke objecten in de kerken waren vernield. Al werd het opsommerige pamfletje allesbehalve een bestseller, het is wel de eerste gedrukte tekst met de term 'beeldstormerij'. Dat ene samengestelde woord capteert perfect de katholieke afschuw over het religieuze iconoclasme en de chaos die erop volgde. Pas vanaf de achttiende eeuw kwam de moderne variant 'beeldenstorm' in zwang. Jan Wagenaar gebruikt die in zijn *Vaderlandsche Historie* (1752) om op afkeurende wijze naar de iconoclastische vernielingen in 1566 te verwijzen.

In 2020 leek het even alsof de geschiedenis zich herhaalde. Als welkome afwisseling op het dagelijkse coronabulletin berichtten zowel de Belgische als de

Nederlandse media sensationeel over een nieuwe 'beeldenstorm'. Na eerdere acties in de VS sleurden op 7 juni demonstranten in Bristol het standbeeld van Edward Colston, een beruchte zeventiende-eeuwse slavenhandelaar, van zijn sokkel en keilden het in de haven. De wereldwijde protesten na de dood van George Floyd op 25 mei kregen daarmee een nieuwe dimensie. Het ging niet alleen meer over hoe politiegeweld zwarte levens verwoest, maar ook om hoe racisme verankerd is in de publieke ruimte. Ook in België en Nederland flakkerde de vaak al jaren eterende onvrede over bepaalde monumenten op. Vooral symbolen van het kolonialisme moeten het ontgelden, zoals de koning der Belgen Leopold II en de VOC-gouverneur J.P. Coen, die onrechtstreeks verantwoordelijk worden geacht voor het nietsontziend geweld tegen de autochtone bevolking van respectievelijk Congo en de Banda-eilanden.

De beeldenstorm van 1566 ging nochtans over iets helemaal anders. De kwestie was niet of heiligenbeelden symbool staan voor de machtsmisbruiken van de katholieke kerk en al helemaal niet of deze of gene heilige het wel verdient om op een sokkel te worden geplaatst. Het betrof daarentegen de diep-theologische kwestie of een te fysieke omgang met religieuze objecten niet in strijd is met het oudtestamentische verbod op beeldenverering.

Dat onbehagen is universeel. Er zijn doorheen de geschiedenis en over culturen heen vele andere voorbeelden te vinden van religieus iconoclasme, zoals recent nog bij de Taliban en IS. Doordat we in onze geseculariseerde samenleving zowel middeleeuwse heiligenbeelden als moderne monumenten van de natiestaat als 'erfgoed' zijn gaan beschouwen, vatten we echter nog moeilijk het wezenlijke onderscheid tussen de aanbidding van het sacrale en de hulde aan het symbool.

De roep om de 'dekolonisatie van de openbare ruimte' klinkt steeds luider, maar het is moeilijk te voorspellen hoeveel standbeelden uiteindelijk van straten en pleinen zullen worden verwijderd. Soms wordt wel eens van een 'beeldenstormpje' gewag gemaakt. 'Beeldenstorm' of 'beeldenstormpje', het blijft merkwaardig dat een historisch erg beladen begrip zo algemeen en kritiekloos wordt gebruikt. Aan de basis van het zestiende-eeuwse iconoclasme lag niet alleen een beeldenkritiek die fundamenteel anders

is dan die vandaag, de term werd ook uitdrukkelijk bedacht om de 'beeldenstormers' te discrediteren en te ontdoen van elke rationaliteit. De notie 'beeldenstorm' vormt daarom mijns inziens geen goed uitgangspunt voor een evenwichtig publiek debat over de wenselijkheid van publieke monumenten voor bepaalde historische figuren. Angelsaksische media spreken trouwens op een meer neutrale wijze over de 'toppling of statues'. Dat biedt een meer open perspectief op een doelbewuste praxis waarvan zowel de voor- als tegenstanders het verdienen au sérieux te worden genomen.

Over de auteur

Prof. dr. Anne-Laure Van Bruaene doceert cultuurgeschiedenis van de vroegmoderne tijd aan de Universiteit Gent. Haar onderzoek richt zich op de stedelijke cultuur in de laatmiddeleeuwse en vroegmoderne Nederlanden.